

Jonsboskolan
Box 201, 776 28 Hedemora

2010-06-01

1 (8)

Dnr: 40-2009:2037

Hedemora kommun
Skolkontoret
Box 201
776 28 Hedemora

Kvalitetsgranskning av Jonsboskolan i Hedemora kommun

Skolinspektionens beslut

Det finns på Jonsboskolan stora skillnader mellan resultaten i årskurs 5 och årskurs 9. Skolans rektor berättar att det pågår ett arbete för att förhindra att de låga resultat som årskurs 5 uppvisade på 2009 års nationella prov ska återupprepas. Bland annat har elevvårdsrutinerna tydliggjorts så att elever som inte når kunskapsmålen uppmärksammas tidigare. I intervjuer framkommer dock att det inte är någon särskild pedagogisk modell som ligger bakom de höga resultat som årskurs 9 nådde 2009.

Genom skolans arbetslagsledare är rektorn väl förtrogen med skolan och lärarnas arbete trots att hon själv inte har tid att vara ute i verksamheten. I skolans arbetslag pågår ett arbete med social och emotionell träning. Vid dessa tidpunkter diskuteras även pedagogiska frågor. Intervjuer med lärarna visar dock att det inte förekommer pedagogiska diskussioner i någon högre utsträckning på skolan.

Lärarna berör ofta elevernas bakgrunder och erfarenheter i lektionernas introducerande samtal, men använder dem mer sällan som en del i undervisningen och lärandet. Under de lektioner som besöks arbetar alla elever med samma material och gör samma sak samtidigt. Lärarna berättar dock att uppgifterna anpassas i ämnena matematik och svenska. Elever med behov av extra stöd får hjälp på avsedda timmar med speciallärare i avskilt klassrum. Lärarna är noga med att fördela ordet och se till att alla elever deltar aktivt under lektionerna. De vill att eleverna ska delta och diskutera, men lektionerna inbjuder inte alltid eleverna till att själva ta upp ämnen, ställa frågor och initiera diskussioner. I intervjuerna framgår också att eleverna inte känner till vilka mål de arbetar mot. I en av grupperna har eleverna individuella mål uppsatta i bänklucken.

Lärarna ställer höga krav på elevernas uppförande och arbetar för att stimulera deras egen kreativitet och nyfikenhet. Under besöket får eleverna mycket beröm på klassnivå, men inte på individnivå. Lärarna är noga med att ge eleverna eget ansvar, även om undervisningen kan beskrivas som i hög grad lärarstyrd. De vill att eleverna ska drivas av nyfikenhet och förväntar sig att de ska kunna klara uppgifter på egen hand. Lärarna har nära relationer till eleverna och använder sin kännedom om hur eleverna fungerar i olika sammanhang i planeringen av undervisningen.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer.

- Att rektorn ställer upp tydliga pedagogiska mål för skolan och förmedlar dessa till lärarna. Rektorn rekommenderas även att initiera fler diskussioner med lärarna om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt.
- Att undervisningen anpassas mer efter elevens individuella förutsättningar och behov och att denna anpassning i högre grad sker i klassrummet. Skolinspektionen rekommenderar även att arbetet med att aktivera elever utvecklas och att eleverna ges större möjligheter att vara delaktiga i planeringen av undervisningen. Vidare rekommenderas att undervisningen organiseras så att eleverna i högre grad ges möjlighet och stimuleras till att använda sin egen bakgrund och sina erfarenheter för att utvecklas samt att skolan tydligare arbetar med att återkoppla till eleverna genom regelbunden utvärdering och uppföljning av elevernas kunskaper.
- Att lärarna arbetar på att förmedla att de har höga förväntningar på alla elever och tydligare visar att de utgår från att skolans och undervisningens kvalitet är avgörande för elevernas resultat och inte elevernas bakgrund.

Åtgärderna ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast den 1 oktober 2010..

1 Skolinspektionens granskning av skolor kompensatoriska förmåga i Jonsboskolan i Hedemora kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kun-

skapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt strävansmålet att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggs undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsättningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?
- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

Granskningen av Jonsboskolan i Hedemora kommun ingår i detta projekt. Utredarna Karin Günther och Ulrika Palm-Lindgren besökte en klass i årskurs 5 i Jonsboskolan den 9-11 mars 2010. Två av dagarna tillbringades tillsammans med klassen på deras lektioner och raster. Vidare har kortare besök gjorts i årskurs 4 och 6.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Jonsboskolan, Hedemora kommun

Jonsboskolan är en förskoleklass och årskurserna 1-9. Den beskrivs av rektor och lärare som en uppdelad skola där låg- och mellanstadiet utgör en del, och högstadiet en annan. Skolan ligger lantligt belägen i Långshyttan i Hedemora kommun. I årskurs 7 tillkommer elever från två mindre skolor, men trots det är det ingen stor skola. Det går ungefär 260 elever på skolan.

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

Läsåret 2008/09 var det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 i Jonsboskolan enligt Skolverkets uppgifter drygt 216 poäng. Omkring 91 procent av eleverna i samma årskurs nådde målen i alla ämnen, vilket är att jämföra med 77 procent i riket som helhet. Samma år hade eleverna i årskurs 5 varierande resultat på de nationella ämnesproven. Bara hälften av eleverna nådde målen i delprovet om längd, area och skala i matematik. I svenska låg resultaten under de för riket på samtliga delprov. På delprovet *läsa, förstå litterär text* nådde endast hälften av eleverna målen.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever
- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

Rektorskapet på skolan har sett olika ut, men delas nu mellan två personer som ansvarar för F-6 respektive 7-9. Jonsboskolans rektor för förskoleklassen och årskurs 1-6 har varit på skolan i fem år. Skolan har en särskild teknikprofil för att möta framtida behov inom industrin. I framtiden vill rektorn se en skola där eleverna arbetar mer självständigt utifrån vad de själva kan, vet och vill. Rektor vill också att eleverna ska vara mer delaktiga och ha större inflytande i skolan.

År 2009 nådde eleverna i årskurs 9 en hög måluppfyllelse medan årskurs 5 fick låga resultat på de nationella proven. I båda fallen tror rektorn att den låga respektive höga andelen elever med särskilda behov eller diagnoser är en faktor som påverkat resultaten. Ytterligare en förklaring tros vara att skolan hade en blandad grupp med elever i både årskurs 5 och årskurs 6. Rektor berättar att många elever i årskurs 6 kom från familjer med sociala problem och att eleverna i årskurs 5 därför kom i skymundan. I år uppger rektorn dock att eleverna i årskurs 5 får bättre stöd.

Rektorn är väl förtrogen med skolan och lärarnas arbete. Hon har ont om tid att själv vara ute i verksamheten, men arbetar mycket genom sina arbetslagsledare. Rektor vill att arbetslagen och lärarna ska arbeta självständigt i hög utsträckning. Det förekommer få pedagogiska diskussioner på skolan, men detta lyfts inte fram av lärarna som ett problem eller som någonting de saknar. De flesta pedagogiska diskussionerna sker inom arbetslaget F-6. Både rektor och lärare berättar att det inte råder en samsyn kring elevvård och förhållningssätt gentemot eleverna.

Rektor lyfter fram att skolan behöver arbeta för en förändring i skillnaden i resultat mellan flickor och pojkar. Rektor beskrivs som tillgänglig och lyhörd och de flesta

lärarna är nöjda med sin rektor, men det finns även de som tycker att rektorn brister i sitt ledarskap och inte är en pedagogisk ledare.

2.1.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn ställer upp tydliga pedagogiska mål för skolan, förmedlar dessa till lärarna samt verkar för att alla lärare arbetar enligt samma linje.

Enligt projektets bedömningsgrunder är det av stor vikt att rektorn arbetar för att skapa en gemensam beredskap för skolförbättring. Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn möjliggör för fler diskussioner kring måluppfyllelse, kunskapsresultat, förhållningssätt till eleverna och individanpassning i undervisningen.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

Klassen är uppdelad i två grupper. De har varsin huvudansvarig lärare och varsitt klassrum, men ses ändå som en gemensam klass. Lärarna har delvis delat upp undervisningen utifrån sina områden, så att den ena läraren har hela klassen i samhällsorienterande ämnen medan den andra läraren har hela klassen naturorienterande ämnen.

Lärarna berättar att de tycker att det är viktigt med struktur, vilket också syns i undervisningen. De lektioner som besöks har en lång introduktionsfas där eleverna till exempel får berätta vad de gjorde kvällen innan, eller prata om vilka tekniska apparater som finns i hemmet. Därefter följer en genomgång av vad de ska arbeta med under resten av lektionen. Lektionerna består till stor del av eget arbete eller arbete i grupp. Under de lektioner som besöks arbetar alla elever med samma material och gör samma sak samtidigt. Lärarna berättar dock att uppgifterna anpassas i ämnena matematik och svenska. Anpassningen består då av att den som är färdig med ett arbete får göra annat tills alla är klara. Genomgångarna anpassas till en nivå där alla elever ska kunna hänga med. I svenska finns det olika nivåer i materialet för läsförståelse (A, B, C, D). Eleverna skriver egna texter utifrån samma grund, men utgår från sin egen förmåga.

De elever som är i behov av särskilt stöd får i stor utsträckning denna hjälp på särskilt avsedda timmar med en speciallärare i ett enskilt klassrum.

Lärarna är noga med att fördela ordet och se till att alla elever deltar aktivt under lektionerna. Det finns dock tendenser till att pojkarna kommer mer till tals än flickorna i båda klassrummen. Pojkarna tar mer plats och får fler tillsägelser, men blir även oftare tilldelade frågor än flickorna. Lärarna uttrycker en önskan om att eleverna ska vara delaktiga och berättar att många är tysta. Några flickor svarar ofta *jag vet inte* på frågor som kräver att de tar ställning och lärarna säger åt dessa elever vid flera tillfällen att *någon gång måste man tycka någonting*.

Lärarna vill att eleverna ska delta och diskutera, men lektionerna bjuder inte alltid in eleverna till att själva ta upp ämnen, ställa frågor och initiera diskussioner. Undervisningen är i hög grad läromedelstyrd och eleverna har liten möjlighet att påverka undervisningens upplägg. Eleverna berättar i intervjun att de ofta arbetar med samma sak länge och att detta kan vara långtråkigt. Lärarna ställer många frågor till klassen. Ofta har läraren ett "rätt svar" i åtanke, även på frågor som kan ha flera svar. Lärarna spinner sällan vidare på andra spår som eleverna själva tar upp och eleverna får ingen förklaring till varför lektionerna är uppbyggda på ett visst sätt.

Lärarna planerar inte tydligt sin undervisning utifrån nationella mål och elevernas förutsättningar för att höja kunskapsresultaten. I intervjuerna framgår att eleverna inte känner till vilka mål de arbetar mot. I en av grupperna har eleverna individuella mål uppsatta i bänkklocken. De lektioner som besöks avslutas ofta med en sammanfattning. Under dessa får eleverna ofta kollektivt beröm och uppmuntran. Däremot förekommer ingen individuell återkoppling eller uppmuntran under lektionsbesöken. Det framgår inte heller som tydligt vad eleverna lär sig av olika övningar och uppgifter. Lärarna arbetar inte ämnesövergripande. Trots den låga måluppfyllelsen i matematik kopplas ämnet inte samman med skolans profilämne teknik. Resultaten från nationella provet läsåret 2008/2009 visar också på en låg måluppfyllelse i läsförståelse. I klassrummet finns recensioner av böcker som eleverna läst uppsatta. Många av dessa böcker riktar sig till yngre barn än elever i årskurs 5.

Det intresse lärarna visar för elevernas bakgrunder och intressen tas ofta upp i lektionernas introducerande samtal, men mer sällan som en del i undervisningen och lärandet. Till exempel används inte skolans asylsökande elevers erfarenheter av andra länder i undervisningen.

Några lärare konstaterar att skolan inte anses viktig på orten, där få föräldrar har högre utbildning och där hockeyträning ofta går före läxläsning. Det rör sig då om ett sakligt konstaterande. Rektorn uppger dock att skolan medvetet arbetar för att göra eleverna mer delaktiga och att de på så sätt även hoppas på att få föräldrarna mer intresserade och engagerade.

2.2.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att undervisningen anpassas mer efter elevens individuella förutsättningar och behov och att denna anpassning i högre grad sker i klassrummet. Elevernas olikhet kan, enligt projektets bifogade kunskapsöversikt, ses som en tillgång istället för ett hinder för undervisningen.

Skolinspektionen rekommenderar att arbetet med att aktivera elever utvecklas genom att lärarna öppnar upp för fler diskussioner och ger eleverna större möjligheter att vara delaktiga i planeringen av undervisningen. Elevernas utveckling påverkas enligt projektets bedömningsgrunder positivt av att läraren ger dem möjligheter till kommunikation och samarbete. Om lärarens röst bara är en av många som hörs får eleverna möjlighet att även lära av varandra och får större möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.

Skolinspektionen rekommenderar vidare att undervisningen organiseras så att eleverna i högre grad ges möjlighet och stimuleras till att använda sin egen bakgrund och sina erfarenheter för att utvecklas.

Slutligen rekommenderar Skolinspektionen skolan att tydligare arbeta med att återkoppla till eleverna genom regelbunden utvärdering och uppföljning av elevernas kunskaper samt genom att kursplanernas mål tydliggörs för eleverna.

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

Det råder ett lugnt och varmt klimat på skolan. Lärarna ställer höga krav på elevernas uppförande och arbetar för att stimulera deras egen kreativitet och nyfikenhet. – *Ingen-ting är omöjligt*, säger en av lärarna. En elev menar att det är omöjligt för människor att flyga av egen kraft. – *Ja, men många har försökt*, svarar läraren då.

En övning inleds med att: *det här är svårt*, men i övrigt är lärarna måna om att tala om för eleverna att de kan om de vill. Under Skolinspektionens besök får eleverna mycket uppmuntran på klassnivå, men inte på individnivå. Berömmet tenderar att bli rutinmässigt då samtliga besökta lektioner avslutas med beröm. *Men, vad ni har varit duktiga. Vilka idéer ni har. Fortsätt med det hela livet.*

Lärarna är noga med att ge eleverna eget ansvar, även om undervisningen kan beskrivas som lärarstyrd i hög grad. De vill att eleverna ska drivas av nyfikenhet och förväntar sig att de ska kunna klara uppgifter på egen hand. Däremot är undervisningen ofta lagd på en låg nivå som inte stimulerar eller utmanar alla elever, och lärarna ser ibland sin egen möjlighet att påverka som begränsad. Låga resultat förklaras med att elever har diagnoser och särskilda behov. Att klassen är duktig menar lärarna till exempel beror på att föräldrarna tycker att skolan är viktig, vilket inte alltid är fallet på orten.

Lärarna har nära relationer till eleverna och använder sin kännedom om hur eleverna fungerar i olika sammanhang i undervisningen. Framförallt märks detta i den grupp-

indelning som lärarna arbetat fram och som, enligt lärarna, resulterat i en lugnare miljö och ett bättre lärandeklimat.

2.3.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att lärarna arbetar för att förmedla att de har höga förväntningar på alla elever. Att skolan utgår från att inte elevernas bakgrund utan skolans och undervisningens kvalitet är avgörande för elevernas resultat.

I ärendets slutliga handläggning har Ulrika Palm-Lindgren deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Enhetschef

Karin Günther
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärares roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), *Rektorer i framgångsrika skolor*. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) *Nothing's Impossible*. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor*

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, *Vägar till lokal arbetsplan*, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervisningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsoinstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlösningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inlåsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlösningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlösningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.